

Власенко С. Б. – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3645-9599>

Зовнішній вигляд працівника правоохоронних органів як складова професійної Я-концепції

Стаття присвячена одному з найактуальніших питань психології загалом і юридичної психології зокрема – проблемі впливу психологічних характеристик зовнішнього вигляду на особистість працівника правоохоронних органів. Для правоохоронця формування позитивної професійної Я-концепції набуває особливого значення, оскільки позитивне самоставлення, самоповага, відчуття самоцінності та самозначущості становлять основу професіоналізму особистості, сприяють її успішній самореалізації у професії, формують позитивний імідж правоохоронця для населення. **Метою** статті є дослідження стану вивчення проблеми взаємозв'язку психологічних характеристик зовнішності правоохоронця з іншими компонентами Я-концепції. **Методологія.** Основним методом дослідження є теоретичний аналіз робіт провідних науковців за обраною темою. Методологічну базу становлять роботи Л. Божович, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Максименка, К. Платонова, В. Рибалки, С. Рубінштейна та інших видатних дослідників. У статті проаналізовано праці провідних авторів, присвячені вивченню особистісних особливостей працівника правоохоронних органів, визначено головні характеристики особистості правоохоронця, що мають незаперечне значення на кожному з етапів його професіоналізації. З'ясовано поняття Я-концепції, образу фізичного Я як основної складової Я-концепції особистості, місце зовнішнього вигляду людини в структурі образу тіла та його значення для формування позитивної Я-концепції загалом і професійного Я людини. Окреслено структуру зовнішності особистості як провідного компонента образу тіла. На підставі робіт провідних науковців досліджено основні психологічні відхилення, що можуть виникати в разі порушення сприймання особою власного зовнішнього вигляду. Визначено значення образу тіла для гармонійного формування особистості на різних етапах її онтогенезу (підліткового, раннього юнацького, зрілого віку). Акцентовано на вивченні особливостей особистості працівників правоохоронних органів з позиції гендерного аспекту. Висвітлено особливості формування характеристик зовнішності працівника правоохоронних органів в уяві громадян. Аргументовано важливість адекватного сприймання зовнішності працівника правоохоронних органів для професійної діяльності й міжособистісної взаємодії. **Наукова новизна** дослідження зумовлена тим, що зовнішній вигляд працівника правоохоронних органів, а також його вплив на формування гармонійної професійної Я-концепції на етапі сучасних досліджень вивчали лише опосередковано. **Висновки.** Встановлено, що в структурі особистості працівника правоохоронних органів увагу дослідників було спрямовано на проблеми професійної Я-концепції, професійного Я та професійного становлення, натомість питання психологічних особливостей зовнішнього вигляду правоохоронця не підлягало цілеспрямованому вивченню, що визначає перспективу подальших розвідок.

Ключові слова: професійна Я-концепція; зовнішній вигляд особи; працівник правоохоронних органів; образ фізичного Я; образ тіла; особистість.

Вступ

Актуальність проблематики публікації зумовлена тим, що саме Я-концепція є головною ланкою самосвідомості, яка формується на підставі знань особистості про себе, емоційно-ціннісного самоставлення та визначає поведінку людини в різних життєвих ситуаціях. Поняття професійної Я-концепції втілюється в уявленні про себе як про професіонала. Дослідники В. Агапов, В. Цветков, Т. Хрустальова визначають професійне Я особистості як «усвідомлення себе як суб'єкта правоохоронної діяльності та свого професійного досвіду, що охоплює професійне самопізнання, самоволодіння та самовідношення» (Агапов, Tsvetkov, & Khrustaleva, 2018, р. 49). Автори акцентують увагу на багатоаспектності, багатогранності й багаторівневості професійного Я особистості правоохоронця та його тісному взаємозв'язку із самосвідомістю поліцейського. Для працівників правоохоронних органів формування

позитивної професійної Я-концепції є надзвичайно важливим, оскільки позитивне ставлення до себе, самоповага, відчуття власної цінності та значущості, що реалізуються в професії, визначають позитивне й толерантне ставлення особи до навколишніх, становлять основу її професіоналізму, забезпечують прагнення до безперервного саморозвитку, сприяють успішній професійній самореалізації. Відповідно до результатів досліджень В. Агапова та співавторів психологічна концепція професійного Я суб'єкта правоохоронної діяльності передбачає інтеграцію методологічного, теоретичного, емпіричного, експериментального та прикладного рівнів (Агапов, Tsvetkov, & Khrustaleva, 2018).

Згідно з положеннями досліджень Р. Бернса, у структурі Я-концепції слід виокремлювати когнітивний, оцінний та поведінковий компоненти. До складу когнітивної складової належить множина Я-образів, представлених трьома основними

модальностями: реальним Я, дзеркальним Я й ідеальним Я. Кожна із зазначених модальностей вміщує фізичний, розумовий, соціальний та емоційний аспекти Я (Berns, 1986). Викладена вище структура Я-концепції є загальноприйнятою і створює основу для більшості вітчизняних й іноземних досліджень особистості. Водночас Р. Бернс був одним із перших, хто науково обґрунтував важливість фізичного аспекту Я, а саме такої його складової, як зовнішній вигляд, у формуванні позитивної Я-концепції та самосвідомості (Berns, 1986).

Зовнішність особистості як складова образу фізичного Я чинить визначальний вплив на формування оцінного компонента Я-концепції: становлення самооцінки людини, її самоствавлення, самоповаги, самоприйняття, визначення ціннісних орієнтацій, рівня домагань тощо. Оскільки Я-концепція, як і переважна більшість психологічних феноменів, утворює складну структуру, компоненти якої вирізняються тісними взаємозв'язками та взаємовпливами, то можна констатувати вирішальний вплив зовнішнього вигляду людини не лише на оцінний, а й на поведінковий компонент Я-концепції, що визначає гнучкість поведінки, креативність, спонтанність, контактність особистості, її інтравертованість чи екстравертованість, особливості міжособистісної взаємодії. Може йтися також і про опосередкований вплив зовнішнього вигляду людини як провідного складника образу фізичного Я на формування та вияв її професійно важливих якостей.

Ще одна невід'ємна функція зовнішнього вигляду – формування іміджу особистості. Позитивний образ працівника правоохоронних органів у суспільній уяві створює основу для толерантного ставлення до правоохоронця, його діяльності. Слід зазначити, що однією з основних складових іміджу є професіоналізм.

Важливість зовнішнього вигляду особистості у формуванні її професійної Я-концепції, беззаперечний вплив зовнішності на формування емоційно-ціннісного самоствавлення особистості й особливостей її поведінки, а також виняткове значення позитивної Я-концепції для працівників правоохоронних органів зумовлюють актуальність теми дослідження.

Зовнішній вигляд людини став предметом психологічних досліджень порівняно нещодавно – у середині ХХ ст., хоча перші дослідження з'явилися ще у 20-х роках ХХ ст. Дослідження присвячені вивченню зовнішності, її впливу на особистість, складові особистості, поведінку, міжособистісні відносини, спілкування та професійну діяльність проводять здебільшого в межах соціальної психології, медичної та спеціальної психології, патопсихології, імеджелогії. Знаними представниками психології зовнішності як порівняно

самостійної психологічної галузі можна вважати Н. Рамсі, В. Суємі, А. Фернхема, Д. Харкорт та ін. Вплив особливостей зовнішності на міжособистісні відносини досліджено в роботах В. Агеєва, М. Богуславського, О. Бодальова, З. Кіреєвої, В. Лабунської, В. Панферова, О. Рязузової та ін. Взаємозв'язок між зовнішнім виглядом та професійною успішністю людини вивчала С. Надбаєва. Зовнішність як спосіб самопрезентації особистості висвітлено в роботах І. Шкуратової. Психологічні особливості особистості, яка користується послугами естетичної хірургії, окреслено в роботах Л. Баранської, С. Віхарєва, В. Сластьоніної, О. Соколової, С. Татаурової та ін. Слід зазначити, що під час вивчення особливостей зовнішності увагу дослідники акцентують саме на психологічних характеристиках обличчя особи (Н. Артемцева, В. Барабанщиков, В. Лабунська, Б. Мещеряков, Н. Морошкіна, Л. Рюшшина, Л. Хрісанова та ін.).

Психологічні особливості зовнішнього вигляду працівників правоохоронних органів та їх вплив на формування особистості правоохоронця, його міжособистісну взаємодію та професійну діяльність станом на сьогодні залишаються недостатньо висвітленими.

Мета та завдання дослідження

Мета й завдання статті полягають у дослідженні стану вивчення проблеми взаємозв'язку психологічних характеристик зовнішнього вигляду правоохоронця з іншими компонентами професійної Я-концепції.

Виклад основного матеріалу

У вітчизняних дослідженнях науковий інтерес до особистості працівника правоохоронних органів активізувався у 20-х роках минулого століття, що було пов'язано з революційними змінами й новими вимогами суспільства до особистісних та професійних якостей правоохоронця (Posokhova, & Hrechenko, 2018). Серед сучасних вимог до особистості правоохоронця слід виокремити такі:

Високі морально-етичні якості: честь і гідність, совість, справедливість, почуття обов'язку й відповідальності.

Високий рівень загальної та правової культури, політична зрілість.

Здатність до встановлення соціальних зв'язків і відносин.

Вольові якості: мужність, витримка, наполегливість, цілеспрямованість.

До провідних характеристик особистості правоохоронця, на думку Л. Казміренка, О. Левенєць, В. Медведєва та інших науковців, належить стресостійкість (Kazmirenko, 2014; Medvediev, & Levenets, 2015). Саме стійкість до

стресу визначає ефективність діяльності працівника правоохоронних органів, її спрямованість і залежність від впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників. Серед основних типів реакцій правоохоронця на професійний стрес Л. Казміренко визначає фрагментарне забування; змінений стан свідомості; прискорене та сповільнене мислення; відключення та звуження уваги тощо. Аналізуючи кожен тип реакцій, авторка виокремлює негативні, а іноді й непоправні наслідки впливу стресу на особистість професіонала (Kazmirenko, 2014).

У юридичній психології особистість визначають як носія свідомості з індивідуально-типовою структурою психологічних властивостей та якостей, що вибірково ставиться до навколишньої дійсності та виконує визначені соціальні ролі (Kazmirenko, & Moiseiev, 2007, p. 38). Структура особистості правоохоронця вміщує сферу спрямованості, операційності та модуляційності. Ці сфери вирізняються структурованістю та ієрархічністю (Medvediev, & Levenets, 2015).

На протизагагу особистості, Я-концепція працівників правоохоронних органів підлягала дослідженню нечасто.

Згідно з визначенням Р. Бернса, Я-концепція – це сукупність усіх уявлень індивіда про себе, що поєднана з їх оцінкою (Berns, 1986, p. 30). Сукупність знань особистості про себе утворює когнітивний компонент Я-концепції: рольові, психологічні, статусні характеристики, серед яких, на думку дослідників (Р. Бернс, А. Дорожевець, В. Зінченко, І. Кон, В. Куніцина, М. Мдівані, О. Соколова, В. Столін, О. Тхостов, В. Шонфельд та ін.), провідне місце посідає образ фізичного Я.

Образ фізичного Я охоплює два взаємопов'язані компоненти, кожен з яких має складну структуру:

I. Схема тіла. Містить тілесну орієнтацію; знання про тіло й межі тіла.

II. Образ тіла. Охоплює усвідомлення тіла; фізичний компонент і ставлення до тіла.

Поруч із такими складовими, як стан здоров'я, вік і фізичні можливості, невід'ємним компонентом образу тіла є зовнішній вигляд або образ зовнішності. Зокрема, А. Черкашина у структурі образу фізичного Я виокремлює анатомічний, функціональний та соціальний компоненти. Анатомічний компонент авторка ототожнює з поняттям зовнішності, виокремлюючи в його складі такі елементи, як обличчя, фігура, руки й ноги (Cherkashina, 2012).

Посилаючись на роботи О. Петрової, О. Рягузова пропонує розглядати структуру зовнішності, визначаючи стійкі тілесні характеристики (фізичний образ і конституційні особливості); експресивні характеристики (міміку, жести, пантоміміку) й оформлення зовнішності (одяг, аксесуари тощо) (Riaguzova, 2015).

Оскільки зовнішність особистості є частиною образу фізичного Я-образу, розглянемо дослідження, здійснені в цьому напрямі, детальніше.

Вивченню образу тіла як психологічного феномену присвячено чимало досліджень. У переважній більшості випадків суб'єктами дослідження є підлітки та юнаки, оскільки саме в цьому віковому періоді образ тіла загалом і зовнішній вигляд зокрема набувають особливого значення. За О. Захаровим, саме страх змін з боку власного тіла спричиняє в підлітків обсесивний невроз (Zakharov, 1988). І. Кон, аналізуючи прикладні дослідження, акцентує на тісному зв'язку між зовнішністю підлітка та його оцінкою однолітками. Автор також зауважує, що невдоволення власним тілом у підлітків може призвести до синдрому дисморфоманії, який з віком минає (Кон, 1989). Учені Л. Якімова та Н. Кравцова, посилаючись на роботи П. Тарханової, А. Холмогорової, М. Келіної та інших, основною причиною появи дисморфофобії в підлітків вважають порушення дитячо-батьківських відносин. Серед інших причин автори виокремлюють: суспільні стереотипи; уявлення про стандарти фемінності й маскулітності; особливості самосприймання та самовідношення (Iakimova, & Kravtsova, 2017). Ще одна з причин – неприйняття власного тіла та реальні дефекти зовнішності. Зокрема, О. Соколова, аналізуючи порушення самосвідомості за особистісних аномалій, стверджує, що дисморфофобічні та дисморфоманічні розлади часто спостерігаються в транссексуалів. Авторка також проводить паралель між негативною самооцінкою в підлітків, які страждають на ожиріння, й очікуваною оцінкою навколишніх (Sokolova, 1989). Дисморфофобічні розлади в пацієнтів із косметичними дефектами стали предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних лікарів та психотерапевтів. Зокрема, І. Дороженок, К. Матюшенко, О. Олісова, вивчаючи дисморфофобічні порушення в пацієнтів із захворюваннями шкіри, дійшли висновків, що дерматологічні захворювання призводять до дисморфофобій не лише в підлітків, а й у пацієнтів клімактеричного періоду. Переважна більшість пацієнтів із захворюваннями шкіри висловлюють глибоке невдоволення власним тілом і страждають сенситивними ідеями відношення (Dorozhenok, Matiushenko, & Olishova, 2014). А. Айламазян і Н. Камінська доводять, що відчуження до власного тіла ґрунтується на внутрішньоособистісному конфлікті (Aylamazian, & Kaminskaia, 2011). А. Фаустова, досліджуючи самовідношення в пацієнтів з дефектами зовнішності до та після косметичної операції, довела, що після операції в структурі самовідношення таких пацієнтів актуалізується фактор самоповаги та

спостерігається тенденція до зниження внутрішньої нестійкості (Faustova, 2016; Faustova, 2017).

Отже, аналіз наукових робіт надає можливість стверджувати, що образ тіла набуває особливого значення для осіб підліткового та раннього юнацького віку, проте не втрачає актуальності й на інших етапах онтогенезу. Невдоволення власним тілом, яке виникає через наявність реальних або уявних дефектів зовнішнього вигляду, призводить до виникнення синдрому дисморфофобії. Соціальними причинами формування цього синдрому вважають оцінні судження з боку навколишніх і порушення відносин із батьками. За наявності синдрому дисморфофобії страждає передусім оцінний компонент Я-концепції, що виявляється в негативних самооцінці та самоставленні.

Основною вимогою до зовнішності правоохоронця є охайність зовнішнього вигляду та встановлена форма одягу. Саме необхідність у будь-якій ситуації перебувати у форменому одязі гостро переживають жінки, адже саме жінки найбільше прагнуть наслідувати тенденції моди, підкреслюючи власну жіночність елегантним вбранням й аксесуарами. У дослідженнях А. Черкашиної та В. Черкашина доведено, що значущими в структурі образу тіла для дівчат раннього юнацького віку є зовнішня привабливість і матеріальний компонент (одяг, прикраси, косметика). Слід зазначити, що на етапі зрілості матеріальний компонент образу фізичного Я хоча і втрачає своє вирішальне значення, проте залишається достатньо актуальним у структурі самосвідомості жінки, тому неможливість його реалізації призводить до порушення задоволення собою та може поглибити протікання вікових і професійних криз особистості, порушити самоставлення, призвести до формування професійних деструкцій тощо.

Особистісні особливості жінок – працівників правоохоронних органів розглядають переважно з позиції гендерного аспекту (В. Лапшина, О. Малигіна, Н. Мовмига, Г. Попова, Ю. Свеженцева та ін.).

Проблему самовідношення, професійної самосвідомості, самооцінки в структурі професійної Я-концепції жінок-правоохоронців на різних етапах професіогенезу порушує у свої роботах І. Рудяк. Авторка досліджує різні показники самовідношення в жінок, зокрема: закритість, самовпевненість, самокерівництво, самоприхильність, дзеркальне Я тощо. Науковець переконливо доводить, що структуру самовідношення в жінок-правоохоронців розрізняють за ступенем вираження окремих компонентів на різних етапах професійної діяльності (Rudiak, 2014).

Взаємозв'язок самооцінки та правової самосвідомості в правоохоронців усебічно досліджено в роботах О. Фролова. Автор обґрунтовує обумовленість такого взаємозв'язку

поєднанням індивідуально-психологічних, поведінкових, статевих, вікових особливостей та професійного досвіду (Frolov, 2018).

Глибокому вивченню підлягає також поведінковий компонент професійної Я-концепції правоохоронця. На думку Г. Городенцева, працівник правоохоронних органів повинен бути взірцем правової поведінки для громадян (Gorodentsev, 2013). Учені О. Кудерміна й С. Лісун доводять, що регуляція поведінки працівника правоохоронних органів не лише регламентована правовими нормами, а й безпосередньо залежить від складної взаємодії соціальних норм та ієрархічної системи особистісних цінностей (Kudermiina, & Lisun, 2015).

На підставі досліджень М. Дуванської та М. Новікова встановлено, що в уяві населення зовнішній вигляд працівника правоохоронних органів асоціюють виключно з чоловіком та наділяють певними позитивними, негативними чи нейтральними рисами. Автори прослідковують переконливу відмінність формування образу зовнішності в уяві чоловіків і жінок. На думку громадян, працівник правоохоронних органів – чоловік, наділений певними фізичними, віковими й емоційними характеристиками. Чоловіки частіше за жінок наділяють працівника правоохоронних органів негативними властивостями (Duvanskaia, & Novikov, 2016). Учені Т. Базаров і В. Черкасов також дійшли висновку, що в уяві населення образ поліцейського асоціюється переважно з особою чоловічої статі. Автори встановили, що відповідно до соціальних уявлень підлітків 12–17 років образ поліцейського пов'язаний з матеріальним компонентом образу фізичного Я – форменим одягом, а характеристики, яким наділяють працівника поліції, мають переважно позитивний характер. Серед останніх виокремлюють: закон, захист, порядок. Водночас у старших респондентів (18–25 років) з'являються негативні характеристики образу працівника поліції, а такий елемент образу фізичного Я, як одяг, уже не посідає головне значення під час формування цілісного образу поліцейського (Bazarov, & Cherkasov, 2019). Дослідники В. Цвєтков і Д. Ануфрієва серед основних характеристик, якими наділяють працівників поліції громадяни, виокремили особистісні, соціальні та професійні. До складу особистісних належать елементи образу фізичного Я, серед яких насамперед визначають вік й особливості зовнішності (Tsvetkov, & Anufrieva, 2018). Отже, формування соціального уявлення про зовнішній вигляд працівника правоохоронних органів залежить від статі й віку досліджуваних. Серед основних елементів образу фізичного Я, якими найчастіше наділяють правоохоронців, слід виокремити матеріальний компонент (останній асоціюється із зовнішнім виглядом працівника правоохоронних органів), стать, вік, фізичні якості.

Наукова новизна

Наукова новизна публікації зумовлена тим, що зовнішній вигляд особистості працівника правоохоронних органів, а також його вплив на формування гармонійної професійної Я-концепції на етапі сучасних досліджень вивчали лише опосередковано.

Висновки

Узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що вивчення особистості працівника

правоохоронних органів має всебічну спрямованість, науковці активно досліджують проблему професійної Я-концепції, професійного Я та професійного становлення. Питання психологічних особливостей зовнішнього вигляду правоохоронця, а також його впливу на формування Я-концепції, самосвідомості, особистості та взаємозв'язок із професійним Я станом на сьогодні залишаються невивченими, що окреслює перспективу подальших досліджень.

REFERENCES

- Agapov, V.S., Tsvetkov, V.L., & Khrustaleva, T.A. (2018). Strategii issledovaniia professionalnogo "Ya" subektov pravookhranitel'noy deiatelnosti [Research strategy of the professional "I" of the subjects of law enforcement]. *Vysshee obrazovanie segodnia, Higher education today*, 6, 47-50. doi: 10.25586/RNU.HET.18.06.P.47 [in Russian].
- Aylamazian, A.N., & Kaminskaia, N.A. (2011). Fenomenologiya telesnogo obraza "I" i problema otchuzhdeniia [The phenomenology of the bodily image "I" and the problem of alienation]. *Vox/Golos, Vox/Vote*, 10. doi: doi.org/10.24411/2077-6608-2011-00013 [in Russian].
- Bazarov, T.Yu., & Cherkasov, V.V. (2019). Sotsialnye predstavleniia o politseyskom v molodezhnoy srede [Social perceptions of a police officer among young people]. *Psikhopedagogika v pravookhranitel'nykh organakh, Psychology and pedagogy in law enforcement*, vol. 24, 1(76), 14-21. doi: 10.24411/1999-6241-2019-11002 [in Russian].
- Berns, R. (1986). *Razvitie Ya-kontseptsii i vospitanie [Self-concept development and education]*. Moscow: Progress [in Russian].
- Cherkashina, A.G. (2012). Osobennosti samootnosheniia k obrazu fizicheskogo "Ia" v zavisimosti ot realnosti telesnogo samovospriiatiia [Features of self-attitude to the image of the physical "I" depending on the reality of bodily self-perception]. *Vestnik Samarskoy gumanitarnoy akademii, Bulletin of the Samara Humanitarian Academy*, 11, 75-91 [in Russian].
- Dorozhenok, I.Iu., Matiushenko, E.N., & Olisova, O.Iu. (2014). Dismorfofobiiia u dermatologicheskikh bolnykh s fatsialnoy lokalizatsiei protsessa [Dysmorphophobia in dermatological patients with facial localization of the process]. *Rossiyskiy zhurnal koznykh i venericheskikh bolezney, Russian journal of skin and venereal diseases*, 1, 42-47 [in Russian].
- Duvanskaia, M.K., & Novikov, N.Iu. (2016). Vospriatie gendernykh osobennostey sotrudnika pravookhranitel'nykh organov [Perception of gender characteristics of a law enforcement officer]. *Psikhopedagogika v pravookhranitel'nykh organakh, Psychology and pedagogy in law enforcement*, 3(66), 22-25 [in Russian].
- Faustova, A.G. (2016). Analiz podkhodov k issledovaniiu dinamiki lichnostnykh struktur pri izmeneniiakh vneshnosti [Analysis of approaches to the study of the dynamics of personality structures with changes in appearance]. *Mezhdunarodnyy nauchno-issledovatel'skiy zhurnal, International research journal*, vol. 7, 4(46), 125-127. doi: 10.18454/IRJ.2016.46.291 [in Russian].
- Faustova, A.G. (2017). Vliianie situatsii izmeneniia vneshnosti na dinamiku samootnosheniia [Influence of the situation of change in appearance on the dynamics of self-attitude]. *Mezhdunarodnyy nauchno-issledovatel'skiy zhurnal, International research journal*, vol. 2, 4(58), 167-169. doi: https://doi.org/10.23670/IRJ.2017.58.054 [in Russian].
- Frolov, A.A. (2018). Samootsenka i pravovoe samosoznanie lichnosti: osobennosti vzaimosviazi (na primere sotrudnikov OVD) [Self-esteem and legal identity of the individual: features of the relationship (on the example of police officers)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Krasnodar [in Russian].
- Gorodentsev, G.A. (2013). Lichnost sotrudnika politzii v koordinatsionnoy modeli vzaimodeystviia pravovogo gosudarstva i grazhdanskogo obshchestva [The personality of a police officer in the coordination model of interaction between the rule of law and civil society]. *Obshchestvo i pravo, Society and law*, 4(46), 21-24 [in Russian].
- Iakimova, L.S., & Kravtsova, N.A. (2017). Psikhosotsialnye i psikhologicheskie faktory razvitiia dismorfofobii u sovremennykh podrostkov [Psychosocial and psychological factors in the development of dysmorphophobia in modern adolescents]. *Tikhookeanskiy meditsinskiy zhurnal, Pacific Medical Journal*, 3, 15-19. doi: 10.17238/PmJ1609-1175.2017.3.15-1m9 [in Russian].
- Kazmirenko, L.I., & Moiseiev, Ye.M. (Eds.). (2007). *Yurydychna psykholohiia [Legal psychology]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- Kazmirenko, L.I. (2014). Psykholohichni aspekty perezhyvannia pratsivnykom militsii stresu [Psychological aspects of a police officer's experience of stress]. *Aktualni problemy resotsializatsii zasudzhennykh ta osib z vidkhyleniamyu u pravovii svidomosti, Actual problems of resocialization of convicts and persons with deviations in legal consciousness: Proceedings of the 4th All-Ukrainian Scientific and Practical Seminar with International Participation* (pp.66-69). Sumy: SumDPU im. A.S. Makarenka [in Ukrainian].
- Kon, I.S. (1989). *Psikhologiya ranney iunosti [Psychology of early adolescence]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

- Kudermyna, O.I., & Lisun, S.L. (2015). Psykholohichni osoblyvosti normatyvnoi rehuliatcii povedinky pratsivnykiv Natsionalnoi politzii Ukrainy [Psychological features of normative regulation of behavior of employees of the National Police of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Bulletin of the National Aviation University*, 7. Retrieved from <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10231> [in Ukrainian].
- Medvediev, V.S., & Levenets, O.A. (2015). Osobystist yak katehoriia yurydychnoi psykholohii [Personality as a category of legal psychology]. *Yurydychna psykholohiia, Legal psychology*, 2, 53-63 [in Ukrainian].
- Posokhova, Ya.S., & Hrechenko, V.A. (2018). Psykholohichni osoblyvosti stanovlennia osobystosti pravookhorontsia v Ukraini v 1920-kh rr. [Psychological features of the formation of the personality of a law enforcement officer in Ukraine in the 1920s]. *Rozkvitannia psykholohii chasu, The flowering of the psychology of time: Proceedings of the Scientific Conference* (pp. 8-12). Odesa: Prynt-master, 8-12 [in Ukrainian].
- Riaguzova, E.V. (2015). Sotsiokulturnaia obuslovlennost vospriiatia vneshnosti neznakomogo drugogo [Sociocultural conditioning of the perception of the appearance of an unfamiliar other]. *Izvestiia Saratovskogo universiteta, Novaia seriia, Bulletin of the Saratov University. New episode*, 2(14), 166-169 [in Russian].
- Rudiak, I.V. (2014). Osoblyvosti samovidnoshennia zhinkov - pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav na riznykh etapakh profesiionehenezu [Features of the self-attitude of women - law enforcement officers at different stages of professional genesis]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 1(38), 292-297 [in Ukrainian].
- Sokolova, E.T. (1989). *Samosoznanie i samoootsenka pri anomaliiakh lichnosti [Self-awareness and self-esteem in personality anomalies]*. Moscow [in Russian].
- Tsvetkov, V.L., & Anufrieva, D.A. (2018). Psikhologiiia imidna sotrudnika politzii: sostoianie i vozmozhnaia polozytelnaia dinamika [Psychology of the image of a police officer: state and possible positive dynamics]. *Psikhopedagogika v pravookhranitelnykh organakh, Psychology and pedagogy in law enforcement*, 3(74), 23-27. doi: 10.24411/1999-6241-2018-13004 [in Russian].
- Zakharov, A.I. (1988). *Nevrozy u detey i podrostkov: anamnez, etiologiya i patogenez [Neuroses in children and adolescents: anamnesis, etiology and pathogenesis]*. L.: Meditsina [in Russian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Агапов В. С., Цветков В. Л., Хрусталева Т. А. Стратегия исследования профессионального «Я» субъектов правоохранительной деятельности. *Высшее образование сегодня*. 2018. № 6. С. 47–50. doi: 10.25586/RNU.HET.18.06.P.47.
- Айламазян А. Н., Каминская Н. А. Феноменология телесного образа «Я» и проблема отчуждения. *Вox/Голос*. 2011. Вып. 10. doi: doi.org/10.24411/2077-6608-2011-00013.
- Базаров Т. Ю., Черкасов В. В. Социальные представления о полицейском в молодежной среде. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2019. Т. 24. № 1 (76). С. 14–21. doi: 10.24411/1999-6241-2019-11002.
- Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М.: Прогресс, 1986. 420 с.
- Черкашина А. Г. Особенности самоотношения к образу физического «Я» в зависимости от реальности телесного самовосприятия. *Вестник Самарской гуманитарной академии*. 2012. № 11. С. 75–91. (Серия «Психология»).
- Дороженок И. Ю., Матюшенко Е. Н., Олисова О. Ю. Дистморфофобия у дерматологических больных с фациальной локализацией процесса. *Российский журнал кожных и венерических болезней*. 2014. № 1. С. 42–47.
- Дуванская М. К., Новиков Н. Ю. Восприятие гендерных особенностей сотрудника правоохранительных органов. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2016. № 3 (66). С. 22–25.
- Фаустова А. Г. Анализ подходов к исследованию динамики личностных структур при изменениях внешности. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2016. № 4 (46). Ч. 7. С. 125–127. doi: 10.18454/IRJ.2016.46.291.
- Фаустова А. Г. Влияние ситуации изменения внешности на динамику самоотношения. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2017. № 4 (58). Ч. 2. С. 167–169. doi: <https://doi.org/10.23670/IRJ.2017.58.054>.
- Фролов А. А. Самооценка и правовое самосознание личности: особенности взаимосвязи (на примере сотрудников ОВД) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Краснодар, 2018. 24 с.
- Городенцев Г. А. Личность сотрудника полиции в координационной модели взаимодействия правового государства и гражданского общества. *Общество и право*. 2013. № 4 (46). С. 21–24.
- Якимова Л. С., Кравцова Н. А. Психосоциальные и психологические факторы развития дистморфофобий у современных подростков. *Тихоокеанский медицинский журнал*. 2017. № 3. С. 15–19. doi: 10.17238/PmJ1609-1175.2017.3.15-1m9.
- Юридична психологія : підручник / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. Київ : КНТ, 2007. 360 с.
- Казміренко Л. І. Психологічні аспекти переживання працівником міліції стресу. *Актуальні проблеми ресоціалізації засуджених та осіб з відхиленнями у правовій свідомості* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю (Суми, 24 квіт., 2014 р.). Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. С. 66–69.
- Кон И. С. Психология ранней юности. М.: Просвещение, 1989. 255 с.
- Кудерміна О. І., Лісун С. Л. Психологічні особливості нормативної регуляції поведінки працівників Національної поліції України. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2015. № 7. (Серія «Педагогіка, Психологія»). URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10231>.
- Медведев В. С., Левенец О. А. Особистість як категорія юридичної психології. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 53–63.

- Посохова Я. С., Греченко В. А. Психологічні особливості становлення особистості правоохоронця в Україні в 1920-х рр. *Розквітання психології часу* : матеріали наук. конф. (Одеса, 27 квіт. 2018 р.). Одеса : Принт-мастер, 2018. С. 8–12.
- Рягузова Е. В. Социокультурная обусловленность восприятия внешности незнакомого другого. *Известия Саратовского университета. Новая серия*. 2015. Вып. 2 (14). С. 166–169. (Серия «Акмеология образования. Психология развития»).
- Рудяк І. В. Особливості самовідношення жінок – працівників органів внутрішніх справ на різних етапах професіогенезу. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 1 (38). С. 292–297.
- Соколова Е. Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности. М., 1989. 213 с.
- Цветков В. Л., Ануфриева Д. А. Психология имиджа сотрудника полиции: состояние и возможная положительная динамика. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2018. № 3 (74). С. 23–27. doi: 10.24411/1999-6241-2018-13004.
- Захаров А. И. Неврозы у детей и подростков: анамнез, этиология и патогенез. Л. : Медицина, 1988. 244 с.

Стаття надійшла до редколегії 18.01.2021

Vlasenko S. – Ph.D in Psychology, Senior Lecturer of the Department of Legal Psychology of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3645-9599>

Appearance of the Law Enforcement Officer as a Component of the Professional Self-Conception

*The article is devoted to one of the most current psychology issues in general and of the legal psychology in particular – the issue of influence of psychological characteristics of appearance into the personality of the law enforcement officer. Formation of a positive professional self-conception has a special importance for the law enforcement officer as a positive self-attitude, self-respect, inherent value and self-relevance make the basis for the personal professionalism, promote its successful self-realization in the occupation and form a positive reputation of the law enforcement officer in the opinion of the population. The **purpose** of the article is to investigate the state of studying the problem of interrelation between the psychological characteristics of appearance of the law enforcement officer and the other self-conception components. **Methodology.** The main method of investigation is a theoretical analysis of the leading scientists' works on the specified theme. The methodological basis is the work of L. Bozhovich, G. Kostyuk, A. Leontiev, S. Maksimenko, K. Platonov, V. Rybalka, S. Rubinstein and other prominent researchers. The article provides with the analyzed works of the leading authors devoted to studying personal peculiarities of the law enforcement officer, key characteristics of the law enforcement officer's personality have been defined that are by all means important at any of its professionalization stage. The notions of the self-conception, the image of a physical self as a core component of the personality's self-conception, a place of the person's appearance in the structure of the body image and its meaning for the formation of a positive professional self-conception in general and the person's professional self have been determined. The structure of the person's appearance as the leading body image component has been specified. Based on the works of the leading scientists, the main psychological deviations that may occur at the disorder of the personality's perception of its own appearance have been analyzed. The meaning of the body image for a harmonic formation of the personality at different stages of its ontogenesis (developmental age, early teens and mature age) has been defined. The focus has been given to investigation of peculiarities of the law enforcement officers' personality in terms of the gender aspect. The peculiarities of formation the characteristics of the law enforcement officer's appearance as imagined by the population have been presented. The attention has been drawn to the importance of pertinent perception of the law enforcement officer's appearance related to the professional activity and interpersonal relations. The **scientific novelty** of the investigation is defined by the fact that the appearance of the law enforcement officer as well as its influence into the formation of a harmonic professional self-conception at the stage of current investigations was studied only indirectly or by description. **Conclusions.** In particular, it was found that in the structure of the personality of a law enforcement officer, special attention of researchers was devoted to the problem of the professional self-concept, professional self and professional development, while the issues of psychological characteristics of the appearance of law enforcement officers were not subject to targeted study, which creates the prospect of further research.*

Keywords: the professional self-conception; the personality's appearance; the law enforcement officer; the image of the physical self; the body image; the personality.